

Z diskusie o bioetike v rámci interdisciplinárneho dialógu

11. októbra 2005 sa uskutočnilo diskusné stretnutie Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru pri KBS. Diskutovalo sa o problémoch bioetiky na základe dvoch zborníkov Pápežskej akadémie pre život. Úvodné referáty k diskusii predniesli: Jaromír Pastorek a Silvia Pastoreková. Diskusia zodpovedala aktuálnosti témy. Bola vecná a bohatá. Problematika je zhrnutá v dvoch komuniké zo zhromaždení Pápežskej akadémie pre život, ktorých preklad v podaní referujúcich predkladáme čitateľom RAN-u.

Dôstojnosť ľudského plodenia a reprodukčné technológie: antropologické a etické aspekty

Záverečné komuniké 10. zhromaždenia
Pontifikálnej akadémie pre život

(Vatikán, 20. – 22. februára 2004)

Tento rok, na svoje 10. výročie venovala Pontifikálna akadémia pre život diskusie a úvahy na svojom Generálnom zhromaždení v súčasnosti veľmi významnej téme so silným sociálnym dopadom. Predmet tejto diskusie bol veľmi dobre vyjadrený názvom tohto stretnutia: „Dôstojnosť ľudského plodenia a reprodukčné technológie: Antropologické a etické aspekty.“

Od narodenia prvého dieťaťa stvoreného pomocou fertilizácie *in vitro* prešlo už viac ako 25 rokov. Odhaduje sa, že odvtedy sa pomocou tejto procedúry na celom svete narodilo viac ako jeden milión detí. Počas týchto rokov sa použitie techník asistovanej reprodukcie rozšírilo do rôznych krajín sveta a v mnohých prípadoch viedlo vlády k vytvoreniu špecifickej legislatívy na reguláciu komplexných procedúr spojených s použitím týchto metód.

Aj v tejto oblasti boli do vedeckého výskumu investované vzrastajúce ľudské a ekonomické zdroje na to, aby technológie umelej reprodukcie boli efektívnejšie, avšak nedošlo k získaniu podstatného zvýšenia celkovej miery pôrodnosti v porovnaní s celkovým počtom cyklov liečenia. V skutočnosti táto miera zostala taká nízka, že keby sa porovnávala s ostatnými spôsobmi liečby, bola by bez pochyb interpretovaná ako jasný znak základného technického zlyhania. Nadovšetko, v prípade umelého oplodnenia má takáto nízka úroveň úspechu okrem štatistického faktu poukazujúceho na technické zlyhanie často smutné ná-

sledky s veľkým utrpením a sklamaním na strane manželských párov, pre ktoré nádeje na rodičovstvo týmto spôsobom vyúsťia do frustrácie.

Nanešťastie je tento negatívny štatistický fakt v tragickej zhode s empiricky potvrdenou enormnou stratou ľudských embryí. To je spôsobené hlavne tým, že najväčšie ťažkosti sa stále vyskytujú na praktickej úrovni umelého oplodnenia, špecificky v momente implantácie a počas následného vývinu embrya.

Treba tiež poznamenať, že medicínska intervencia do aktu počatia bola iniciovaná pod záštitou pomoci „v liečbe sterility“ u mnohých párov zarmútených týmto stavom a v odpovedi na úprimnú túžbu po rodičovstve. Súčasné údaje však ukazujú, že výskyt sterility je na vzostupe, hlavne v Západnej spoločnosti, a v skutočnosti vyzývajú vedu, aby sa zaoberala požiadavkou identifikovať skutočné príčiny neplodnosti a nájsť liečebné prostriedky. Tento pôvodný cieľ sa však postupom času čiastočne pozmenil. Na jednej strane sa prejavil v prístupe, ktorý možno nazvať „samochválny“. Vo svetle veľkého množstva prípadov sterility spôsobenej neurčenými faktormi a bez obáv z ďalšej diagnózy a klinického vyšetrovania, tento prístup vníma neuvážené použitie techník umelého oplodnenia ako jedinú užitočnú formu liečby. Na druhej strane sa vynára fenomén, ktorý nám robí ešte väčšie starosti. Myslíme pritom na postupné objavovanie sa novej mentality, podľa ktorej hľadanie útočiska v umelom oplodnení predstavuje preferenčný spôsob - v porovnaní s prirodzeným spôsobom - ako priviesť dieťa na tento svet, pretože umožňuje vykonať efektívnejšiu kontrolu nad kvalitou počatého dieťaťa v súhlase s prianiami tých, ktorí si ho žiadali. Všetko toto pracuje v prospech videnia dieťaťa získaného pomocou umelého oplodnenia na úrovni „produktu“, ktorého hodnota v skutočnosti závisí vo veľkej miere na jeho „kvalite“ podliehajúcej prísny kontrolám a opatrnej selekcii. Dramatickým dôsledkom je systematická eliminácia tých ľudských embryí, ktoré nedosahujú dostatočnú kvalitu podľa diskutabilných parametrov a kritérií.

Nanešťastie existujú vedecké a legislatívne iniciatívy navrhnuté na podporu produkcie ľudských embryí pomocou techník umelej reprodukcie na vedecké účely, ktoré sú určené na deštrukciu a transformáciu na laboratórne objekty, obeť na oltár vedeckého pokroku postupujúceho „za každú cenu“.

Vo svetle tohto všetkého Pontifikálna akadémia pre život v súhlase s jej inštitucionálnym poslaním pociťuje potrebu a súčasne zodpovednosť predložiť duchovnej komunite a civilnej spoločnosti svoj príspevok k úvahám o tomto subjekte s cieľom znovu ponúknuť každému človeku dobrej vôle dôstojnosť ľudského počatia a jej vnútornú hodnotu.

Počatie a príchod novej ľudskej bytosti je vždy samé o sebe darom a požehnaním: „Synovia sú dedičstvom Pána, ovocím lona a odmenou“ (Žalm 126:3). Každý jedinec je od prvého momentu svojho života hmatateľným znamením vernej Božej lásky k humánosti, je živou ikonou súhlasu Stvoriteľa s históriou človeka, s históriou spasenia, ktorá bude

ukončená v plnej jednote s Bohom a v radosť z večného života. Každá ľudská bytosť je od jej počatia zjednotením tela a duše a obsahuje životný princíp, ktorý ho vedie k rozvoju schopností, ktoré nemajú len biologický, ale aj antropologický charakter.

Z tohto dôvodu zostáva dôstojnosť každého dieťaťa (ktorá je dôstojnosťou ľudskej bytosti) nezávisle na okolnostiach, za ktorých sa jeho život začína, nehmatateľným a absolútnym dobrom, ktoré si vyžaduje uznanie a obranu, ako jednotlivcami, tak aj celou spoločnosťou.

Spomedzi všetkých základných práv, ktoré má ľudská bytosť od momentu počatia je právo na život určite tým primárnym právom, pretože je predpokladom existencie všetkých ostatných práv. Na základe tohto práva musí každá ľudská bytosť – zvlášť ak je slabá a nesebestačná – dostať adekvátnu sociálnu ochranu proti všetkým formám útoku a násilia proti jej fyzickej a mentálnej integrite.

Je to presne táto neodcudziteľná osobná dôstojnosť, ktorá patrí každej ľudskej bytosti od prvého momentu jej existencie, ktorá si vyžaduje, aby jej vznik bol priamym dôsledkom vhodnej ľudskej aktivity. Iba vzájomný dar manželskej lásky medzi mužom a ženou, vyjadrený a uskutočnený v manželskom akte, je vhodným kontextom na príchod nového človeka. Táto pravda, ktorú vždy učila cirkev, je v súlade so srdcom každého človeka, ako zdôrazňujú slová Jána Pavla II: „Stále jasnejšie sa ukazuje, že splodenie novej bytosti je nevyhnutne späté s manželským zväzkom, v ktorom sa manžel stáva otcom prostredníctvom manželskej jednoty s jeho ženou a manželka sa stáva matkou prostredníctvom manželskej jednoty s jej mužom. Plán Stvoriteľa je vštepený v telesnej a duševnej povahe muža a ženy a ako taký má univerzálnu hodnotu.

Preto znova uvádzame naše pevné presvedčenie, že techniky umelého oplodnenia, ktoré sú veľmi vzdialené reálnej liečbe sterility, v skutočnosti predstavujú hanebné metódy na príchod nového života, ktorého začiatok v takomto prípade vo veľkej miere závisí od tretej strany mimo manželského páru a koná sa v kontexte totálne oddelenom od manželskej lásky. Pri uskutočňovaní umelého oplodnenia sa manželia nezúčastňujú na počatí ich dieťaťa vzájomným telesným a duševným oddávaním pomocou manželskej lásky. Pápež chcel pripútať pozornosť k tejto pravde, keď predniesol nasledujúce slová: „Akt, ktorým sa manželia stávajú rodičmi pomocou vzájomného oddania ich činí spolupracovníkmi Stvoriteľa, ktorí privedú na svet nového človeka prizvaného k večnému životu. Tento akt taký bohatý, že prekračuje aj život rodičov, nemôže byť nahradený technickým zásahom, ktorému chýbajú ľudské hodnoty a predstavuje poľutovaniahodný determinizmus technologických a inštrumentálnych postupov“.

Okrem týchto argumentov na principiálnej úrovni sú tu tiež určité praktické okolnosti pri aplikácii umelého oplodnenia, vzhľadom na súčasné technické možnosti, ktoré podporujú jeho negatívne posudzovanie. Medzi nimi môžeme zdôrazniť enormnú stratu alebo poškodenie

nie ľudských embryí – skutočné zabíjanie nevinných dnešnej doby, veď nijaká vojna či katastrofa nemala toľko obetí. Ďalšie embryá sú z rôznych dôvodov zmrazené a ak sú odmietnuté tými, ktorí si ich „objednali“, sú potom vystavené abnormálnemu osudu, bez ponuky bezpečného prežitia uskutočneného zákonne. Každá úvaha o tomto probléme a zvlášť o otázke teoretickej a reálnej možnosti prenatalnej adopcie týchto „prebytočných“ embryí, by si vyžadovala detailnú analýzu vedeckých a štatistických údajov, ktoré stále nie sú k dispozícii v odbornej literatúre. Z tohto dôvodu si Pontifikálna akadémia pre život myslí, že je predčasné zaoberať sa týmto predmetom priamo počas teľajšieho zhromaždenia.

Treba tiež zdôrazniť, že implementácia a zdokonalenie techník umelého oplodnenia, ktorých účinnosť je objektívne veľmi nízka, vyžaduje investíciu značných zdravotníckych a ekonomických zdrojov, ktoré potom chýbajú pri liečbe iných ochorení, ktoré sú oveľa závažnejšie a rozšírenejšie a na ktorých závisí prežitie celých skupín ľudí.

V prípade heterológnych metód umelého oplodnenia (pri darcovstve gamét subjektom mimo páru) sa dostávame k ďalšiemu elementu, ktorý zhoršuje už existujúce negatívne etické hodnotenie. Manželská jednota je ohrozená a narušená prítomnosťou tretej osoby (niekedy tiež štvrtej osoby) ktorá bude jedným z reálnych rodičov dieťaťa, ktoré bolo požadované. Narušené je aj právo novo počatého dieťaťa mať za rodičov muža a ženu, z ktorých pochádza jeho biologická štruktúra a ktorí sa budú starať o jeho rast a výchovu.

Veríme však, že implementácia možných medicínskych zásahov (ak pre ne existuje skutočná potreba), ktorých zámerom je uľahčiť prirodzene uskutočnený pohlavný akt alebo dosiahnuť jeho prirodzený cieľ (bez jeho náhrady) je mravne prípustné.

Sterilita v prípade párov, ktoré si želajú nájsť vo svojom dieťati potvrdenie a zavŕšenie ich vzájomnej oddanosti, môže nepochybne byť skutočným dôvodom veľkého utrpenia a zdrojom ďalších problémov. Nemôže byť pochybnosti, že takáto reálna túžba je legitímna a je pozitívnym znakom manželskej lásky, ktorá chce rásť a vyjadriť sa vo všetkých formách. Treba však zdôrazniť, že viac než pochopiteľná a legitímna „túžba po dieťati“ nikdy nemôže byť transformovaná na arogantné „právo na dieťa“ a navyše „právo na dieťa za každú cenu“. Žiadny človek si nemôže robiť nárok na existenciu druhého človeka, inak by tento bol umiestnený na nižšiu úroveň. V skutočnosti, dieťa nikdy nemôže byť chápané ako objekt túžby získaný za každú cenu. Dieťa by malo byť vnímané ako veľmi cenný dar, ktorý má byť vítaný s láskou kedykoľvek príde. Manželia sú vyzývaní vytvoriť prostredníctvom vzájomného odovania sa všetky podmienky potrebné na začiatok nového života, ale nemôžu legálne zachádzať až k určeniu jeho vzniku nariadením jeho „produkcie“ v laboratóriu prostredníctvom práce technikov, ktorí s manželským párom nemajú nič spoločné.

Zdá sa nám, že všetko úsilie, ktoré moderná medicína dokáže vyvi-

núť pre liečbu sterility by malo byť veľmi vítané a podporované. Ako sám najvyšší kňaz deklaroval: „Rád by som povzbudil vedecký výskum, ktorý hľadá prirodzené cesty na odstránenie neplodnosti manželských párov a tiež urgoval všetkých špecialistov, aby zlepšili procedúry, ktoré vedú k tomuto cieľu. Dúfam, že vedecká komunita – apelujem hlavne na vedcov, ktorí sú veriaci – môže bezpečne pokročiť na ceste k skutočnej prevencii a liečbe“. Ako dôkaz úprimnosti tejto nádeje by sme chceli zdôrazniť, že počas Generálneho zhromaždenia Pontifikálnej akadémie pre život veľa praktických programov preukázalo značný vedecký záujem o liečbu manželskej sterility.

Dar manželskej plodnosti by však mal byť chápaný v širšom zmysle než len ako biologická fertilita. Manželský vzťah ako praktické vyjadrenie Božej lásky voči ľudstvu, je vždy výzvou k láske, službe, ochrane a počatiu ľudského života vo všetkých jeho dimenziách, aj keď to v biologickom zmysle nemôže vykonať. Z tohto dôvodu, cítiac s pármí, ktoré nie sú schopné nájsť riešenie ich sterility v medicíne, otcovsky ich nabádame rovnako vyjadriť a zrealizovať ich manželskú plodnosť šlachetnou službou ľuďom v mnohým v situáciách, ktoré si vyžadujú lásku a spoluúčasť. Ide zvlášť o sociálnu inštitúciu adopcie a legálne zverenie detí do rodín, pričom dúfame, že právne regulácie a zákony budú čoraz viac schopné zabezpečiť dostatočné záruky a urýchlené vybavenie byrokratických procedúr.

Záverom sa chceme vyjadriť k otázke úlohy katolíckych členov parlamentu vo vzťahu k nespravodlivým zákonom v oblasti umelej ľudskej reprodukcie.

Deklarujeme sa v úplnej harmónii so všeobecnými mravnými normami, podopretými katolíckou doktrínou, podľa ktorej vnútorne nespravodlivý zákon jasne narušajúci dôstojnosť ľudského života – napríklad v prípade legalizácie potratu alebo eutanázie – musí byť jasne oponovaný veriacimi pomocou inštitútu namietania svedomím. Pre katolíka nie je nikdy prípustné, aby sa zúčastnil na propagačnej kampani v prospech takéhoto zákona, alebo zaň hlasoval. Avšak podstata tejto normy vyvoláva otázky, aký čin je morálne prípustný, keď je hlasovanie jedného alebo viacerých katolíkov v parlamente rozhodujúce (úplne alebo čiastočne) pre zrušenie nespravodlivého zákona, ktorý sa už používa, alebo pri podpore novej formulácie zákona, ktorá obmedzuje jeho nespravodlivé aspekty. V tomto kontexte je hlasovanie – po verejne prejavnom pevnom nesúhlase s nespravodlivými aspektmi a zákonom samotným – eticky oprávnené na základe získania čo najvyššieho možného dobra a čo najväčšej možnej redukcie poškodenia. Katolícky člen parlamentu je za týchto okolností morálne zodpovedný za následky vyplývajúce z totálneho alebo čiastočného zrušenia takéhoto zákona, kým pokračujúca existencia nespravodlivých elementov v zákone by mala byť pripisovaná tým, ktorí za ne hlasovali a podporovali ich.

V tejto záležitosti treba pamätať na to, že pre každú osobu existuje špecifická morálna povinnosť urobiť toľko dobrého, koľko je prakticky

možné, pričom sa nedá odporovať názoru, že eliminácia alebo redukcia zla je sama o sebe dobrom.

Pontifikálna akadémia pre život ešte raz vyzýva každého človeka dobrej vôle, aby si vážil vznešenosť a zvláštnu dôstojnosť ľudského splodenia, v ktorom sa na najvyššej úrovni prejavuje stvoriteľská láska Boha a naplno uskutočňuje vzájomná ľudská jednota manželov. Ľudská tvorivosť a technicko-vedecké schopnosti by v tomto prípade mali slúžiť ľudskej bytosti, pre dobro manželov a ich detí, bez snahy vymeniť, alebo nahradiť samotné ľudské počatie.

Z angličtiny preložil Jaromír Pastorek.